

NECATİ ÖNER'İN “KAVRAM” KAVRAMINA DAİR AYRIMLARI

Hamdi BRAVO *

2024 yılı başında, Şubat ayında “Ülkeler ve Filozofları” başlığıyla bir Avrupa haritası paylaşıldı sosyal medyada. Haritada bütün ülkelerin üzerine o ülkede yetişmiş bir filozofun ismi yazılmış olduğu halde, Türkiye'nin üzerinde bir soru işareti bulunmaktaydı. Sosyal medyanın çeşitli mecralarında uzun uzun bu işaretin yerine bir ismin yazılıp yazılamayacağı konuşuldu, tartışıldı. Önerilen isimler oldu, ancak yanıtlayanların çoğu boş kalması gerektiğini söyledi.

Bir filozof çıkaramadığımız, kamuoyunda yerleşik bir algı. Ama olgusal olarak gerçekten sınanmış bir algı mı? Ben önemli bir haksızlık içerdiğini düşünüyorum bu iddianın.

İlkin, Türkiye'deki felsefi literatüre ne kadar hâkimiz? Kendimize bunun hesabını verdik mi? Örneğin, Türkiye'deki telif eserleri ya da felsefe dergilerinde yayınlanan makaleleri ne kadar inceledik, inceliyoruz? Bu yargıyı literatürü araştırarak ve inceleyerek değil, birilerinden işiterek ya da bu yönde bir şey işitmeyerek oluşturuyoruz aslında. Birbirimizi okumaya pek hevesli değiliz. Yayınlanan bu kadar dergi, içlerinde bu kadar makale, bunlara ek olarak bu kadar kitap, bu kadar bildiri varken bunlarda dikkate değer hiçbir şeyin olmaması mümkün mü? Bir kişinin bile sivrilmemesinin imkanı var mı? Bence bu noktada pek de farkında olmadığımız bazı psikolojik olumsuzluklar bu konuda bizde bir körlük oluşturuyor. Şöyle açıklayayım:

Ülkemizdeki ulusal literatürü “yeni”yi, hiç olmadı “dikkate değer olan”ı keşfetmek niyetiyle okumuyoruz genelde. Bir yabancı felsefeciyi okuduğumuz ciddiyet ve motivasyonla kaç Türk felsefeciyi, kaç Türkçe felsefe makalesini okuduk? İstatistikler incelenirse, başlığında önemli ve tanıdık filozof isimlerinin bulunmadığı çalışmaların okur sayılarının bir hayli düşük kaldığı hemen fark edilir. Hem yerli hem de özgün bir metnin ülkemizde okur bulması oldukça zordur. Bu iş genelde bir zaman kaybı olarak görülür. Herkes zaman ve enerjisini, bir ölçüde haklı sebeplerle, verim alacağına emin olduğu çalışmalara yönlendirmektedir. Bu sebeplerdendir ki, felsefe camiasında “yeni” olanı keşfetmek yönündeki arzu bir hayli düşüktür.

Yeni olana yönelik enerjisizliğimizin yanında, Türkiye’deki araştırmacı ve akademisyenlere yönelik güvensizliğimiz de ayrı bir etken tabii. Diş dokunur bir şey çıkmayacağına yönelik kötümser bir inanca, derinlemesine incelemeye karşı güçlü bir çekingenliğe sahibiz.

Dolayısıyla içimizden çıkan değerli felsefecilerin metinlerinin dikkatle, ciddiyetle okunabilmesi, incelenebilmesi için şu an gerçekleştirilen türden etkinliklere, sempozyumlara ihtiyacımız olduğu açık. Bir sempozyumda, kalabalık bir grubun önünde bir şeyi anlatmak zorunda kalmak ekstra bir dikkat, özen gerektiriyor. Okuduğunuz metni bambaşka bir gözle görmenizi sağlıyor.

Necati Öner Hoca elbette metinlerini bildiğim, ihtiyaç oldukça incelediğim, okuduğum bir felsefeciydi. Ancak daha önce bu sempozyum için hazırlanırkenki ciddiyetle, böyle bir motivasyonla okumamıştım metinlerini. Bu etkinlik vesilesiyle okuyunca, yani bir sempozyumda bir kitlenin önünde anlatmak amacıyla okuyunca, kitapları, makaleleri bambaşka bir yüzünü açtı bana. Felsefeyle tanıştığım günden beri kafa yordüğüm “kavram” kavramına ilişkin son derece verimli, geliştirilebilir bir şablona ulaşmamı sağladı.

Necati Öner filozof mudur, değil midir? Buna felsefe tarihi karar verecek. Gerçek şu ki bir filozof, ancak düşünceleri başkaları tarafından kullanımda olduğu sürece filozoftur. Diğer felsefeciler tarafından okunduğu, tartışıldığı, yorumlandığı sürece filozoftur. Birinin “filozof” olabilmesi için, yalnızca özgün, ilginç, dikkate değer görüşler ortaya atması yetmiyor. Bir de (kendi dönemindeki ve kendinden sonraki) diğer “felsefeciler” tarafından okunması, incelenmesi, tartışılması, sorgulanması, alıntılanması; dahası düşüncelerinin güçlü yanlarının saptanıp sahiplenilmesi, eksiklerinin tespit edilmesi, eksiklerinden hareketle yeni şeyler söylenmesi gerekiyor. Gerçek şu ki, bir filozof asla kendi başına filozof olmuyor. Yeni şeyler söylemek asla tek başına yetmiyor. Birilerinin bunu fark etmesi, saptaması, kullanması, eleştirmesi ve üzerine yeni şeyler eklemesi gerekiyor. Bence bizdeki en büyük eksik bu noktada.

Bunları yapanlar, ilgili filozofun başarıları ve eksikleri üzerine kendi tuğlalarını da ekler ve duvarın yükselmesini sağlarsa, bu filozof onlar sayesinde bir “felsefe tarihi”nin de parçası olma onuruna erişebilir. Bunlar yapılmadığı takdirde, bir ülkede felsefe tarihine mal olmuş bir filozof da olmaz. Böyle bir filozofun çıkması için, önce onu kendi ulusal felsefe tarihinin parçası kılacak bir camiaya ihtiyaç vardır. Çünkü aslında filozoflar *bir anlamda* “var edilen” kişilerdir. Öncelikle, genel, bildiğimiz felsefe tarihine paralel bir felsefe tarihi inşa etmemiz gerekiyor. Ancak bundan sonra, insanlığın oluşturduğu felsefe tarihine katkı sunan filozofları çıkarabiliriz.

Bugün gerçekleştirilen türden etkinlikler bunun sağlanması yönünde büyük katkıları olacak işlerdir. Düzenleyenlere, vesile olanlara özellikle teşekkür etmek isterim.

*

Öner, *Bilginin Serüveni, Felsefe Yolunda Düşünceler, Dil Üzerine ve Klasik Mantık*'ta "kavram" kavramına özel bir yer ayırır. Kavramların hangi türlere ayrıldığını, nesnelere neler olduğunu, nasıl edinildiklerini tartışır.

Bu konuyla ilgili biri özellikle bu konuya ayrılmış ve etraflıca yazılmış, diğeri bu konuyu içeren iki güzel yazıya da rastladım. İlki Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden Halil İmamoğlu'na ait. *Temaşa Felsefe Dergisi*'nde yayınlanmış. Başlığı: "Prof. Dr. Necati Öner'e Göre Klasik Mantıkta Kavram ve Önerme". Ondan da çok yararlandım. Diğeri de yine Yıldırım Beyazıt Üniversitesi'nden Muhammet Enes Kala'ya ait. Başlığı: "Kültürden Bilgiye Dilin Tezahürü -Necati Öner Fikriyatından Hareketle Çözümleme Denemesi".

Kavramlar hem felsefenin hem de mantığın ana malzemesidir. Neliği, çeşitleri, edinilme yolları üzerine düşünmemiş felsefeci yoktur. Ancak konuyu netleştirmek de bir o kadar zordur. Bu dört kitaptan hareket edince, Necati Hoca'nın düşünceleri ışığında, ufak rötuşlar da yaparak verimli ve konuyu netleştirici bir çözümleyici tabloyu ortaya koymanın mümkün olduğunu düşünüyorum.

Kavramların neye karşılık geldiği ve nasıl oluşturulduğu sorusuna yanıt olarak başlangıçta şunları söyler Öner: "Kavramlar varolanlara tekabül eder"¹ ve "bir türdeki bireysel özellikleri ayırıp ortak tarafları almakla elde edilir."² Buradaki ifadeler, Locke'un İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme kitabındaki "soyutlama"ya dair düşüncelerini ve empirist çizgisini çağırır. Bunun yanında, bu çağrışımın etkisiyle, kavramların yalnızca var olanlara delalet ettiği ve kavram oluşturmanın sanki tek yolu (soyutlama ve genelleme) olduğu hissini uyandırır. Ancak metinlerinde ilerledikçe, Necati Öner'in farklı kavram türlerinden söz ettiğini ve bunların farklı içerik oluşturma yollarından elde edildiğini ifade ettiğini görürüz. Bu fikirleri aracılığıyla, kavramların tek oluşturma yolunun soyutlama ve genelleme olmadığına işaret eder. Bu noktada kavram çeşitlerini neye göre ayırdığına bakmak yerinde olacaktır.

Buradaki ölçüt, kavramların hakkında oldukları nesnelere yapısal farklarıdır. Kavramları buna göre en temelde iki gruba ayırır:

¹ Necati Öner, *Felsefe Yolunda Düşünceler* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995), 25.

² Necati Öner, *Bilginin Serüveni* (Ankara: Vadi Yayınları, 2005), 9-11.

- i. Maddi var olana delalet eden kavramlar (nesnesi maddi olanlar)
- ii. Manevi var olana delalet eden kavramlar (nesnesi manevi olanlar)³

Maddi olan zaman ve mekan içinde yer kaplayan, bu sebeple duyu organları ile algılanabilendir.⁴ Ancak sonrasında “maddi var olanlar”ın da Öner tarafından kendi içinde ikiye ayrıldığını görüyoruz. Bir grubu Tanrı tarafından yaratılmıştır. “Doğal” dediğimiz nesnelere bunlar. Dağ, taş, toprak, su, hava ve diğerleri. İnsan da bu gruptadır. Ancak bir de insan tarafından yaratılmış nesnelere vardır: bina, makine, alet, edevat gibi. Bu iki varolan çeşidi arasındaki ayrımı şöyle yapar: İlki yoktan ve örneksiz (asılsız) olarak yaratılmıştır. İkinciler ise vardan (doğal olarak var olanların kullanılmasıyla) var edilmiştir. Bunlar bir örnekten yararlanarak ve doğal malzemedan hareketle var edilmiştir.⁵

Bu açıklamalarından hareketle “nesnesi maddi olan kavramları” şu iki isimle gruplandırmak da mümkündür: a) Doğal var olanlara ait olanlar, b) İnsan tarafından var edilenlere ait olanlar.

Aslında Öner’in başlangıçta kavramlaştırma etkinliğine dair yaptığı soyutlama ve genelleştirme ilkelerine dayalı açıklama ilk gruba özeldir: “Bir türdeki bireysel özellikleri ayırıp ortak tarafları alma”. Bu nesnelere için kavram oluştururken zihin aynı tür altına giren bireylere dair idrakleri bir kavram içinde birleştirir. Türün bireyelerine, yani bir çokluğa dair ortak bir anlam üretir.

İlk grup nesnelere için kullanılan bu etkinlik ikinci çeşit için de kullanılabilir: Örneğin masa, sandalye, bina ya da bir alet de bu şekilde kavramlaştırılabilir. Örneğin ‘bina’ dediğimiz var olanları yalnızca dışsal bir gözlemlerle kavramlaştırmak da mümkündür. Mimar ya da mühendis olmayan sıradan insanlar böyle yapar. Aynı tür içindeki varolanları inceleyerek hepsi için ortak bir bilgiye ulaşır. Ama onların kavramlaştırmaları bir mimar ya da mühendisinkinin derinliğine ve ayrıntısına ulaşır mı? Bu mümkün değildir. Aslında buradaki en tam kavramlaştırmayı, binayı yapanın kendisine başvurduğu “ilk örnek” ve “asıl” sağlar. Dolayısıyla buradaki kavramlaştırma, doğal varlıklarınkinden farklıdır aslında. “Bina” dediğimiz şeye ilişkin kavram, ilk örneğe sahip olanın bu kavramına bakarak da oluşturulabilir. Bu da ikinci tür kavramlar için, yani “insan tarafından var edilmiş maddi nesnelere”e ilişkin kavramlar için geçerli yoldur. Bu, bir araba, bir bilgisayar için de geçerlidir. Örneğin araba sahibi “araba” kavramına sahiptir, ancak

³ Öner, *Bilginin Serüveni*, 9-11.

⁴ Halil İmamoglu, “Prof.Dr. Necati Öner’e Göre Klasik Mantık’ta Kavram ve Önerme,” *Temaşa Felsefe Dergisi* 11 (2019): 13.

⁵ Öner, *Felsefe Yolunda Düşünceler*, 25.

yüzeyseldir; yalnızca algıladıklarından ibarettir. Bir araba tamircisi de "araba" kavramına sahiptir, ama bu da pek çok eksikleri olan bir kavrayıştır. Bu kavrama dayanarak arabayı (bu eksiklerden dolayı sık sık başarısızlığa uğrasa da) tamir edebilir, ama yeniden araba yapamaz. Buna karşılık arabayı tasarlamış ve yapmış bir mühendisin "araba" kavramı diğer ikisine kıyasla hem çok farklı hem de kusursuza yakındır. Farklıdır çünkü onun araba kavramını, daha araba diye bir şey ortada yokken tasarlaması, tasavvur etmesi gerekir. Arabadan önce, kavramının icat edilmesi gerekir. Varolan araba ancak sonradan varlık kazanır. Bu yüzdendir ki, bu tür nesnelere dair kavramlar karmaşık olandan başlar. Doğal nesnelere dair kavramlar basitten karmaşığa giderken, bunlar zaten ilk andan itibaren karmaşıktır.

Doğal nesnelere dair ilk örneği bize kapalı olduğu için, biz onlara dair kavramlaştırmayı tam da Öner'in dediği şekilde ve ancak dışsal gözlemlerle yaparız. Buna karşılık insan tarafından var edilmiş maddi nesnelere dair kavramlaştırma için bir başka yolumuz daha vardır. Bu da onu var eden başlangıçtaki kavramı öğrenmektir. Bu yol Tanrı, insan, doğal nesnelere ve yapay nesnelere arasındaki ilişkiler hakkında söylediklerinden hareketle Öner'in düşüncelerinden çıkarılabilmektedir.

İkinci ana gruba, manevi var olanlara delalet eden kavramlara geçince, orada da bir detaylandırmaya ve çeşitlendirmeye başvurduğunu görüyoruz. Bunlar maddi olmayan, zaman ve mekan içinde yer kaplamayan, dolayısıyla algılanamayan var olanlardır.⁶ Manevi var olanlardan söz edilmeye başlanınca, "kavram"a dair şöyle bir farklı tanımlamanın yapıldığını görüyoruz: Öner "kavramın, işaretlerin delalet ettiği mana olduğu"nu söyler. Artık var olanlardan değil manalardan söz edilmeye başlayınca, kavramların özellikleri de edinilme yolları da tamamen değişir. Bu alandaki kavramların içeriklerini "tekil ferlerden yapılan soyutlama ve genellemelerle açıklamak" söz konusu değildir. Bu kavram çeşitlerini anlatırken kastedilenin ne olduğunu açıklamak daha uygun düşer.

Manevi kavramları da iki ana gruba ayırmak mümkündür. İlki insanlar tarafından var edilenler, ikincisi ise insan yaratımı dışında var olanlar hakkındadır.

Biz öncelikle ilkiyle başlayalım. Çünkü bunun da kendi içinde farklı çeşitleri olduğunu saptadığını görüyoruz.

Hem "İnsanda Öz ve Varoluş" makalesinde hem de *Bilginin Serüveni*'nde insan tarafından yaratılan, ama maddi olmayan, yani manevi olan nesnelere söz eder: Bunlar insan zihninde bulunup zihin dışında karşılığı olmayan

⁶ İmamoglugil, "Prof. Dr. Necati Öner'e Göre Klasik Mantık'ta Kavram ve Önerme", 13.

varlıklardır. Yani bunların neliği (mahiyeti) vardır, ama gerçekliği yoktur. Zihin dışında ve zaman-mekan içinde bir şeye karşılık düşmezler, bunlara tekabül eden fertler yoktur. İnsan zihninin eseridirler ve gerçek varolanlara kıyasla, insan tarafından tasarlanıp ortaya konmuşlardır.⁷ Örneğin mitolojik unsurlar ya da masal kahramanları. Bunlar insanın hayal gücünün yarattığı nesnelere, bunlar yaratılmış tasavvurlardır; kavramları da buradan hareketle oluşturulur. Örneğin kanatlı at (Pegasus). Onun kavramını oluşturmak için bir türün bireylerini gözleyip ortak yanlarını ayıklamamız gerekmez. Bunlar artık başka bir nesnedir, kavramlaştırma yolu da farklıdır. Pegasus'u anlatan kişilerden ya da metinlerden hareketle bu kavramın içeriğini oluştururuz.

Yine insan zihninin eseri olan, ama tecrübenin sağladığı malzemeye içeriği oluşturulan başka bir manevi kavram çeşidi daha vardır: örneğin “özgürlük, adalet, ahlak, erdem” gibi kavramlar.⁸ Burada onun yaptığı ayırmadan hareketle ben birkaç düşünce ekleyerek bu kavram türünün nesnesini ve elde edilmiş yolunu biraz geliştirmek istiyorum. Öner'in ayırımlarını güçlendireceğine inandığım bir açıklama eklemek istiyorum: Elbette pek çok filozof bu kavramlar hakkında hükümlerini kurarken, varolan bir şeye baktıklarını iddia ederler. Ancak baktıkları şey kendi dışlarındaki ortak bir şey olsaydı, hepsinden ortak hükümler, tanımlar beklememiz gerekirdi. Buna karşın felsefe tarihine bakınca, örneğin filozoflar tarafından ortaya konmuş farklı özgürlük tanımları yan yana dizilince, bunların arasındaki derin farklılıklar görülür. Filozofların farklı tanımları ortak bir nesnenin ortak özelliklerine bakarak oluşturulmuş, soyutlanmış değildir. Bu yöntem zaten duyuşsal nesnelere için geçerlidir. Bu kavramlara elbette “Pegasus” gibi bireysel bir hayal gücünün ürünü de değildir. Bunlar filozofun dahil olduğu grubun, topluluğun, toplumun istişare, müzakere, tartışma, sorgulama içinde ortaklaşa ürettiği, ancak sözcülüğünü filozofun yaptığı zihin içerikleridir. Örneğin Kant ya da Sartre özgürlüğü tanımlamak için var olan bir şeye değil, zihinlerinde çevreleriyle ilişkileri ve iletişimlerini sırasında var edilmiş bir şeye, bir içeriğe, bir manaya bakarlar.⁹

⁷ Öner, *Bilginin Serüveni*, 9-10; Necati Öner, “İnsanda Öz ve Varoluş,” içinde *Felsefe Yolunda Düşünceler*, ed. Necati Öner (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995), 50-51.

⁸ Öner, *Bilginin Serüveni*, 12-13; Necati Öner, “Kavram,” içinde *Felsefe Yolunda Düşünceler*, ed. Necati Öner (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995), 92.

⁹ Konuyu açıklayıcı bir örnek olması için şu açıklamayı da ekleyeyim: Benim konuşmam sırasında buraya kadar başvurduğum “varolanlar” ile “varedilmişler” arasındaki ayırım da *var edilmiş* bir ayırımdır. Kavramlar bazen olanlardan hareketle oluşturulur bazen de icat edilir. Necati Öner'in de “kavram” kavramı üzerindeki sorgulamaları sırasında işaret ettiği en önemli noktalardan biri budur. Bu ayırım şu anda benim tarafımdan ifade edilmiş olsa da yalnızca bana ait değildir. “Maddi olan-manevi olan”, “doğal olan-yapay olan” arasındaki ayırımlar üzerine yapılan uzun ve geniş tartışmaların sonucudur. Bunların anlaşılır hale gelmesi ve aklın kolayca kavrayabileceği bir kılığa kavuşması için üretilmiştir. Ne var ki bunlar yapay, üretilmiş, var edilmiş, hatta icat edilmiş olsa

Yine insan zihninin eseri olan, ama tecrübenin sağladığı malzemeye içeriği oluşturulan başka bir manevi kavram çeşidi de matematiğe ve geometriye ait kavramlardır. Bunlar maddi varlıkların ilişkilerinin zihinsel formlarıdır. Yani maddi alan ile zihnin iş birliğinin ürünleridir. Zihin bu ilişkileri yakalayarak, kavrayarak bu kavramları oluşturur. Bunlar tecrübe zemini üzerinde elde edilir. Ama insan zihninin eseridir. Kâğıt üzerinde veya yazı tahtasında somutlaştırılabilirler. Ama somutlaştırılmış halleri manevi sayılmalarına engel değildir.¹⁰

Manevi kavramlar arasında bir de konusu, nesnesi insan üretimi olmayanlar vardır. Bunları "aşkın kavramlar" diye adlandırır. Bunlar doğal da değildir. Bu yüzden bilgileri duyu organları aracılığıyla edinilmez. Bu kavramların en önemlisi Tanrı'dır. Diğerleri de dinle ilgili diğer metafizik kavramlardır. Bu kavramlara dair açıklama yalnızca *Felsefe Yolunda Düşünceler* kitabında karşımıza çıkar.

Öner için Tanrı varlığın ve varolanların kavranışı için en temel kavramdır. Onun özellikleri sayesinde var olan iki ana öbeğe ayrılır. Bir yanda Tanrı vardır, o yaratan varlıktır; diğer yanda geri kalan her şey vardır: doğal nesnelere, insan, insan eliyle yaratılanlar, metafizik varlıklar vb. Biz her ne kadar "kavram" konusunu incelerken onu kavramlaştırılan nesnelere arasında bir nesneymiş gibi ele alsak da, konu varlık meselesine gelince Tanrı bütün ayrımları oluşturan ana ölçüt haline gelir. Tanrı tektir, buna karşılık yaratılan çokluktur ve sayıca sınırsızdır. Tanrı ezeli ebedidir, geri kalan her şey sonradan değildir ve bitimlidir. Tanrı yaratandır, geri kalan yaratılanlardır. Aslında kavranması gereken nesne bu kadar farklı olduğu için, onun kavranması da kavramı da diğer varlıklardan farklıdır.¹¹

Ancak kavramların türlere ayrılması konusu bakımından ele alındığında, kendilerine nesnesi ve elde edilişi bakımından ayrılmış bir kategori ayırdığımız aşkın varlıklara dair kavramların tek konusu Tanrı değildir. Başka aşkın varlıklar da söz konusudur. Bunlar yine genelde dinin konusudur ve bilgisi din aracılığıyla bildirilmiştir.¹²

Aşkın varlık kavramları ile diğer kavramlar arasında çok önemli bir fark vardır. Farklılık bunların hem nesnesinden hem de elde ediliş yollarından gelir. Aşkın varlık kavramları kesinlikle tecrübe ile ya da insan

da dile getirildikleri anda düşünmeyi etkiler ve biçimler. Öner'in konu hakkındaki düşüncümleri sırasında işaret ettiği önemli noktalardan biridir bu.

Bunların varlığını sürdürebilmesi de ancak bunları başkalarının da kullanmasıyla mümkün olacaktır. Yani var edilmişler, ancak birileri tarafından benimsenip kullanıldığı sürece var olacaklardır.

¹⁰ Öner, "Kavram," 92-93.

¹¹ Öner, "İnsanda Öz ve Varoluş," 50-51.

¹² Öner, "Kavram," 92-93.

eliyle üretilmiş kaynaklardan elde edilmez. Çünkü bunlar duyulara konu değildir. Zamanın ve mekanın içinde değildir. Soyuttur. Buna karşılık diğer manevi kavramlardan önemli bir farkları vardır. Bunlar insan zihninin ürünü değildir. Zihnin dışında da gerçeklikleri vardır.¹³

Aşkın varlık kavramları ise tecrübe dışı varlıklara delalet ettiğinden insan zihninin kendi gücü ile elde edilemez.

İnsanın tecrübe alanının dışındaki aşkın alemle ilgili bilgisi ancak, aşkın bir varlık tarafından kazandırılabilir. Bu vahiy yoludur. İman konusudur, din alanına girer. Bunların kavramının edinilişi diğer hiçbir kavramın edinilişine benzemez. Bu nedendir ki bu kavramların içeriği de ancak bu yolla elde edilebilir.

*

Sempozyumlarda bir konuşmaya ayrılan sürenin kısalığı gereği, Necati Öner'in "kavram" kavramı hakkındaki düşüncelerinin bu dar kısmıyla yetindim. Bu konu hakkındaki düşüncelerine dair aslında daha yazılabilecek, açılabilir, tartışılabilir çok önemli düşüncelerinin eksik kaldığını belirtmek isterim. Hatta benim ele aldıklarım bile pek çok başka açıdan ve pek çok başka soru ve ilişki eşliğinde ele alınabilir. Bu durum şunu fark etmemizi sağlıyor: Aslında Necati Öner'in eserlerinde bu konu hakkındaki işlenmeye açık ve hazır bir cevher bulunmaktadır ve bu yönde çalışacak araştırmacıları beklemektedir. Zaman içinde, felsefe camiamız büyüyüp hareket ettikçe hiç şüphem yok ki bunlar da yorumlanacak ve tamamlanacaktır.

Kaynakça

İmamoğlugil, Halil. "Prof. Dr. Necati Öner'e Göre Klasik Mantık'ta Kavram ve Önerme." *Temaşa Felsefe Dergisi* 11 (2019): 10–30.

Öner, Necati. *Bilginin Serüveni*. Ankara: Vadi Yayınları, 2005.

Öner, Necati. *Felsefe Yolunda Düşünceler*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995.

Öner, Necati. "İnsanda Öz ve Varoluş." İçinde *Felsefe Yolunda Düşünceler*, ed. Necati Öner. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995.

Öner, Necati. "Kavram." İçinde *Felsefe Yolunda Düşünceler*, ed. Necati Öner. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1995.

¹³ Öner, "Kavram," 92-93.